

De lovlige gasskamrene

I de største griseslakteriene i Norge blir dyra gasset med CO2 før de blir avlivet. I nesten et halvt minutt må de lide for at vi skal kunne kjøpe billig bacon.

Noen slaktere og bønder nekter å være en del av dette systemet. De har funnet egne veier.

Tekst: MARIA ANDERSEN, KATRINE KVERNBERG OG KRISTINE AAS
Foto: MARIA ANDERSEN, KRISTOFFER SVALASTOG OG KRISTINE AAS

Grisene lukter. De ser inn i rommet foran seg. En automatisk metallør skyver dem inn bakfra. De stenges inne. Båsen de står i, beveger seg nedover. Ned i CO2-gassen. Grisene er redde. De er stresset, skjønner ikke hva som skjer. De strekker seg etter luft. En gris hopper opp på de andre i ren desperasjon. De spreller. Skriker, hylar. Det brenner i brystet. Alt de vil er å få puste, men de klarer ikke puste dypt nok inn. De hyperventilerer. De kveles. Prøver å rygge unna.

Båsen beveger seg et nytt hakk. Grisene ligger i sideleie. De blir roligere, bevegelsene mindre. De mister bevisstheten, og det siste de husker fra livet, er at de i ren panikk forsøkte å få puste.

Dette er det man kan se i en video fra et australsk slakteri som bruker CO2-bedøving. Dette gjøres for at grisene skal være bevisstløse når de henges opp ned, stikkes i brystet og blør ut. Vi har ikke fått tilgang inn i norske slakterier som bruker denne metoden, men opplevelsen av å puste inn ren CO2 er også lik for grisene her. Metoden brukes i rundt 90 prosent av alle norske griseslakterier.

Men, det er ikke alle griser som blir gasset. Noen blir bedøvet med metoder som gjør at de mister bevisstheten umiddelbart, og de ekstra heldige blir slaktet på gården sin. Disse er av de sjeldne. Og så lenge forbruket vårt av svinekjøtt er like høyt som i dag, vil de store slakteriene fortsette i akkurat samme baner.

En siste tur i pariserhjul

I CO2-fella brukes i all hovedsak det som kalles paternostersystemet. Det hele fungerer som et stort pariserhjul, minus romantikken og den fine utsikten. Grisene blir ført inn i en gondol, som blir heist ned i et stort gasskammer. I hver bås er det mellom tre til syv griser på en gang. Det er mange båser inne i kammeret samtidig, og mens noen griser er dypt nede i gassen, føres nye griser inn i en annen gondol høyere opp. Deretter blir de fraktet opp fra gassen på den andre siden, og grisene blir lempet ut – bevisstløse. På bunnen av gasskammeret er det kun mørke.

Hvor lang tid det tar før grisene mister bevisstheten, avhenger av mengden gass som brukes i kamrene. I Norge er det et krav om en konsentrasjon på minimum 85 prosent CO2-gass. Da kan det ta rundt 20 sekunder med dødsdøying før dyrene er bevisstløse. Nesten et halvt minutt. Dette til tross for at ved hver slaktning kreves det at én person fra Mattilsynet er til stede,

for å godkjenne grisene som har blitt plassert i binger på slakteriet. Dette står på Mattilsynets egne sider. Vi tok kontakt med Mattilsynet for å høre hvordan tilsynet på slakteriene er, utover dette. Etter å ha ringt dem flere ganger, ble vi til slutt tilsendt en internettenke til en side om offentlig kjøttkontroll. I denne står det vagt beskrevet at det er slakteriene selv som har ansvar for tilsyn fra det tidspunktet dyrene blir fraktet til bedøving, og til de er ferdig slaktet.

Valgte sult framfor gassrom

Grisen er per i dag det eneste store dyret i Norge der man benytter CO2-metoden for å bedøve før slaktning. På storfe brukes man i hovedsak boltepestol, mens på småfe brukes elektrisitet.

Samtidig er også grisen det dyret som er mest likt mennesker.

I flere religioner blir grisen likevel sett på som et skittent dyr. Dette blant annet fordi grisen er et møkkete dyr som liker å rulle seg i gjørma, og dessuten spiser alt, slik at den lett sprer sykdommer. Men griser er veldig renselige. De ruller seg i gjørma for å beskytte seg mot sola og kjøle seg ned, fordi de ikke har svettekjertler på kroppen. Griser er intelligente dyr med høy sosial kompetanse, og i likhet med mennesker har de både sosial rangstige og kan mobbe hverandre. De føler også både frykt og nervøsitet.

Ved Universitetet i Zürich i Sveits, ønsket forskere å se hva CO2-gassen faktisk gjør med grisene. Forsøket ble utført i 2014, og tatt opp på film. Det er denne videoen vi skildrer fra. Forskerne trener opp grisen Anna til å gå inn i et separat rom med luke hver gang hun skal ha mat eller vann. På denne måten nøler aldri grisen med å gå inn, fordi hun vet hva som befinner seg der inne.

En dag fyller forskerne i stedet opp rommet med CO2-gass. Anna går villig inn, men etter to sekunder begynner de fysiske reaksjonene å komme. Hun får sammentrekninger i musklene på bakbeina. Hun snur seg rundt, skriker. Prøver å rygge unna gassen, samtidig som hun løfter på beina og stamper i gulvet. 10 sekunder går. Hun skriker. Hun prøver å riste vekk gassen med hodet. 15 sekunder. Hun hopper i vegg, spreller rundt på gulvet, vrir seg i smerte. Kroppen spreller ukontrollert. Hun forsøker å reise seg, men faller i gulvet igjen. 30 sekunder. Hun gjør et siste forsøk på å reise seg, men kroppen vil ikke. Hun ligger på siden, mens det ser ut som at hun løper. Hun gisper etter luft. Bevegelsene blir mindre. Til slutt er Anna

bevisstløs. 35 sekunder har gått.

Forskerne holdt Anna i live. Etter at hun hadde mistet bevisstheten, fraktet de henne ut av rommet slik at hun om litt ville komme til bevissthet igjen. Hun fikk verken mat eller vann.

Da hun våknet, førte forskerne henne tilbake til rommet, som nå var som før. Anna stoppet utenfor luken inn til rommet, stakk nesa inn, men rygget tilbake. Så snudde hun seg, og gikk.

I stedet for å gå inn i rommet som hun nå fryktet var fylt med gass, valgte Anna å sulte seg selv i tre dager.

51 000 griser til overs

CO2-metoden har stått i både vær og vind utenfor Norges landegrens. Der har den møtt hard kritikk, og enkelte mener at den går på bekostning av både dyrevelferd og kjøttkvalitet.

Vi har snakket med mange personer her hjemme, for å undersøke hvordan CO2-metoden fungerer og se hvilke konsekvenser den har for griser. Flere av disse menneskene, har kritisert metoden uoppfordret over telefon. Dette ble brått endret da de fikk se i sitatsjekk hva de selv hadde sagt. I retur fikk vi tilsendt en rettet versjon med hovedsakelig rød tekst, der det som var én setning hadde blitt gjort om til seks, og enkelt forklarte prosesser ble skildret i store, uforståelige ord.

Noe av det som er blitt sagt, er at en av fordelene med CO2-metoden er å kunne slakte mange griser av gangen. Det gjenspeiler seg i produksjonstallene for gris. I Norge produserer vi i overkant av 1,6 millioner griser i året for å møte nordmenns etterspørsel etter det grisebillige kjøttet. Animalias statistikk for slakt i 2018 viser at bare hittil i år har vi slaktet nesten en halv million griser. Over 290 000 av disse ble slaktet av Nortura, som er landets største slakterikjede – og dermed markedsregulator. Det betyr at de har ansvar for å iverksette de tiltakene de mener er nødvendige, for å opprettholde en balanse i kjøttindustrien.

Til tross for det, sier deres overskuddsprognose for 2018 at det kommer til å overproduseres 4300 tonn grisekjøtt. En gris har en gjennomsnittlig slaktevekt på 83,9 kilo. Dette betyr at Nortura har beregnet at det vil slaktes over 51 000 griser for mye i løpet av dette året.

Dette tallet er riktignok ikke mye i forhold til den totale summen av gris som slaktes. Men når hver av oss spiser i gjennomsnitt 28 hele griser

i løpet av livet, utgjør denne årlige overproduksjonen livsforbruket av grisekjøtt til totalt 1 830 mennesker. Det tilsvarer alle innbyggerne i Rendalen kommune. For å dekke inn dette overskuddet måtte Norges nåværende befolkning på 5,3 millioner økt med nesten 140 000 mennesker, som alle måtte spist sin andel grisekjøtt.

I gjennomsnitt spiser hver nordmann en tredjedel av en gris i året. For å tegne et klarere bilde på dette, har vi regnet ut at dersom hver av oss spiser én grisemiddag mindre i uka, å fire ganger 130 gram kjøtt, hadde slakteriene kunnet slakte over 420 000 færre griser i året – en fjerdedel av de 1,6 millionene vi slakter på ett år.

Prislappen på bedre dyrevelferd

Vi ønsket å se på forskjellen i pris på kjøttet fra slakteriene som bruker CO2-metoden, kontra kjøttet fra andre slakterier. En skinkestek kostet alt fra 50 kroner per kilo, og helt opp til 160 kroner, avhengig av hvilken butikk vi gikk til. Den billigste varianten fant vi på Kiwi, mens den dyreste fant vi på Kolonial.no sin nettbutikk. Disse variantene var fra gris bedøvet med CO2. Økologisk svinestek fra grisebonden Kristoffer Svalastog på Nedre Skinnes Gård, koster 115 kr for en kilo.

Vi har også sjekket prisen på pølser. Jens Eides slakteri, som bruker elektrisitet som bedøvelsesmetode, produserer blant annet gourmetpølser. Prisen for deres bratwurstpølser er 49 kroner for 230 gram. Jacob's utvalgte tilsvarende pølser i 260-grams pakning, koster 52,90 kroner. På Coop Extra koster de 32,90 kroner for 240 gram. Er du villig til å betale mer for bratwurstpølser som ikke kommer fra gasskammeret, må du ut med alt fra to til 18 kroner mer.

Gasskammerets forgjenger

Andre metoder som er mer tidkrevende enn CO2-gass, og derfor mindre brukt i de store slakteriene i dag, er boltepestol og elektrisk strøm. I tillegg har det blitt forsket på bruken av andre typer gass.

Sau og lam bedøves med elektrisitet, en metode som ved riktig utførelse, bedøver dyret momentant. Et argument mot denne metoden er at treffsikkerheten er lavere når man skal slakte mange dyr. Dette er en av grunnene til at man ikke lenger bruker metoden på gris. Likevel bedøves 1,2 millioner sau og lam med elektrisitet hvert år.

FASE UT: Rundt årtusenskiftet sa EFSA (Den europeiske myndighet for næringsmiddeltrygghet) at de ønsket at slakteriene skulle fase ut bruken av CO2-metoden. På samme tid, oppgraderte Norge sine CO2-systemer, og produksjonen med denne metoden økte.

BILDENE OVENFOR viser hvordan store deler av norske griser lever før de sendes til CO2-slakteriene.

ENESTE DYRET: Grisen er det eneste av de store dyrene der CO2-metoden brukes. Tidligere brukte man elektrisk bedøving, men de store slakteriene hevder at denne metoden er mindre trygg. Likevel brukes den fortsatt på sau og lam.

«Det finnes mennesker som frivillig har blitt utsatt for gassen til de mistet bevisstheten. De som ble utsatt for høy konsentrasjon, opplevde det som ekstremt ubehagelig.»

ELISIV TOLO, SPESIALVETERINÆR I ANIMALIA, OM CO2-GASS

NORTURA-EID: Animalia skriver om seg selv at de er en nøytral bransjeaktør, og Norges ledende fag- og utviklingsmiljø innen kjøtt- og eggproduksjon. De er 66 prosent eid av Nortura, Norges ledende slakterikjede.

Elektrisk bedøvelse har, ifølge spesialveterinær i Animalia, Elisiv Tolo, blitt brukt i omtrent 100 år, og er trolig fortsatt den vanligste å bruke på gris på verdensbasis. Denne brukte man i hovedsak i Norge før CO2-metoden kom, og noen bruker den fortsatt. Bedøvelsen skjer ved at to elektroder plasseres på hver side av hodet og det sendes strøm gjennom hjernen, slik at dyret mister bevisstheten. En oppgradering av dette er elektrisk strøm med hjertestans. Da sender man først strøm gjennom hodet, før man flytter elektrodene til nakken og hjertet. På den måten sikrer man at dyret ikke våkner igjen før det blir avlivet.

– Dette er en veldig effektiv og bra metode hvis den blir gjort riktig. Problemet er at det kan være vanskelig å plassere elektrodene riktig, og å se om dyret sparker på grunn av kramper etter å ha mistet bevisstheten, eller om det er fordi det har smerter. Jeg vil anslå at en flink operator treffer riktig på 90 prosent, da med høyde for at noen dyr beveger på seg og så videre, sier Tolo.

En annen ulempe er at det er vanskelig å utføre når grisene står sammen. Da er treffsikkerheten lavere og risikoen for smerte er høyere. Ettersom grisen er et flokkdyr, ønsker man helst ikke å separere den fra flokken fordi det kan være stressende for dyret. Man har imidlertid funnet en måte som muligens kan fungere ved lavere slaktehastighet. Dersom man har en port med sprinkler og for eksempel fire griser i et rom på den ene siden, og grisen som skal slaktes på den andre siden, vil grisen du skiller ut forhåpentligvis ikke føle seg mindre separert, og dermed ikke stressa. Da er det enklere å treffe riktig med elektrodene.

Velger elektrisitet over gass

I likhet med det å bruke CO2-gass som bedøvelsesmetode, er det også her uenigheter om hvorvidt elektrisitet er et bedre alternativ for bedøvelse av gris. Jens Eide slakteri produserer økologisk kjøtt i samarbeid med Kolonihagen og Rema 1000. De hadde mulighet til å bruke både CO2-gass og elektrisk strøm, men valgte sistnevnte fordi de mener det er bedre med

tanke på dyrevelferd.

– Vi bruker den metoden fordi døden inntreffer momentant. At man trefrer riktig kun 90 prosent av gangene, er ikke et tall jeg vil stå inne for. Her er det dyktige, øvde slaktere som har god presisjon, og vi opplever ikke noen problemer med denne metoden, sier eier og daglig leder Jens Eide (68).

Jens Eide er et av de mindre slakteriene i landet, og slakter omtrent 5000 griser i året. På spørsmål om det hadde vært et alternativ å gå over til CO2-gass dersom produksjonen økte, er svaret klart:

– Nei, nei, nei. Selv om vi skulle doble produksjonen hadde det vært uaktuelt å gå i en annen retning. Vi er fornøyd med den måten vi gjør det på.

Har testet andre gasser

Boltepistol er annen bedøvelsesmetode som i dag primært blir brukt til nødavliving. Ifølge Tolo er dette en krevende metode å bruke på gris, fordi de har større hodeskalle enn andre dyr. Det er da stor risiko for å treffe bihulene i stedet for hjernen. I tillegg får grisen kraftige kramper, noe som gjør at den sparker, og gjør det vanskelig å stikke riktig senere.

Når det gjelder gass har man blant annet testet argon og nitrogen. Argon trodde man en stund kunne fungere, ettersom den ikke oppleves som kvelende. Men den gir kraftige kramper som forskerne er usikre på om kommer før eller etter bevisstløshet, i tillegg til å være betydelig dyrere enn CO2.

Nitrogen er derimot billigere enn CO2, og er godkjent til å bli brukt på mennesker i dag. Tidligere i år godkjente de amerikanske statene Oklahoma, Alabama og Mississippi å bruke nitrogengass som dødsstraff på mennesker. Gassen er uten smak og lukt, og skal gi en euforisk følelse ved inhalering. Det internasjonale nyhetsbyrået Reuters skriver imidlertid at American Veterinary Medical Association anser metoden som uakseptabel på pattedyr, fordi det vil ta mer enn sju minutter å avlive en liten gris på 32 kilo.

– Utfordringen er at ikke alle mister bevisstheten samtidig, og når grise- ne i tillegg får store kramper etter de har svimt av, har de lett for å sparke de andre grisene som ennå ikke har mistet bevisstheten, sier Tolo.

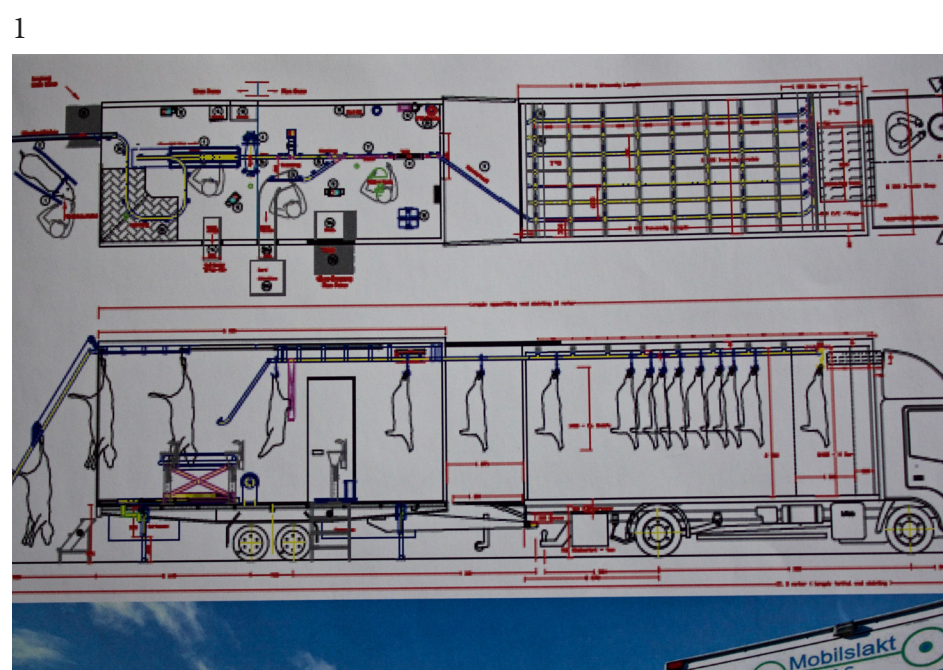
– Mange fordeler med gass

Til tross for smerten grisene går gjennom, mener Animalia likevel at CO2-bedøvelse er den beste metoden som finnes i dag, forutsatt at fellene er godt utformet. Dette begrunnes blant annet med at griser er flokkdyr, og at de dermed blir mindre stressa, og man kan unngå bruk av tvang når de får gå inn i CO2-fella sammen. Nortura er en av dem som bruker CO2-bedøvelse. Etter å ha ringt dem gjentatte ganger, og sendt mail, fikk vi omsider svar at de ikke ønsket å kommentere saken, og henviste oss til Animalia, som for øvrig er 66 prosent eid av Nortura. Heller ikke da vi møtte opp ved slakteriet deres på Rudshøgda, hadde de mulighet til å prate med oss.

– Gass har praktiske fordeler for større slakterier; det er lett å kontrollere effekten av bedøvelsen, og slaktehastigheten er høy, uten at man stresser dyrene for bedøvelsen. Dyrene henger også rolig når de avlives, sier Tolo.

Men Tolo erkjenner at metoden ikke er optimal.

– Den største ulempen med CO2-gass er at den ikke er momentan. Det finnes mennesker som frivillig har blitt utsatt for gassen til de mistet bevisstheten. De som ble utsatt for høy konsentrasjon, opplevde det som ekstremt ubehagelig. Man kan utsette dyrene for lavere konsentrasjoner av gass, og da gjør det mindre vondt, men det tar lenger tid. Vi har funnet ut at med gris er det best med høy konsentrasjon fordi ubehaget blir redu-

(1) SLAKTEBIL: En modell over slaktebilen til Mobilslakt AS. **(2) SLAPPER AV:** Da Mobilslakt AS var operativt, var dette en av gårdene de drev slakt på. Gårdeier Kristoffer Svalastog bygget et hus som grisene kunne slappe av i, selv om slakten foregikk et titalls meter borte. **(3) 100 SLAKTEDAGER:** Da Mobilslakt AS drev operativt, hadde de rundt 30 slaktedager i året. For at det hele skal være økonomisk bærekraftig, burde de minst ha vært oppe i 100 slaktedager i året. **(4) VETERINÆR:** Daglig leder av Mobilslakt AS, veterinær og nå pensjonist Torill Malmstrøm forteller om slakteriet på hjul.

sert til relativt få sekunder, og det er praktisk gjennomførbart i slakteriene, sier hun.

Tolo forklarer at gassen svir, og at etter grisene har kommet inn i gassen, tar det noen sekunder før den kommer inn i nesa. Da løfter grisene ofte nesa, og rygger noen skritt.

– De begynner å puste anstrengt, og det ser ubehagelig ut. Det kan være fordi det er ubehagelig, men er også en fysiologisk reaksjon. Det er ikke naturlig for mennesker og griser å puste inn CO2, så kroppen vil prøve å kvitte seg med gassen ved å puste raskere og dypere. Dette gir en følelse av åndenød fordi man ikke klarer å få CO2-gassen ut. Det kan være veldig ubehagelig, sier Tolo.

Hun legger til at når grisene puster inn CO2, blir pH-verdien i hjernen raskt senket. Det betyr at grisene mister bevisstheten på grunn av CO2-gassen, før de mister den på grunn av oksygenmangel.

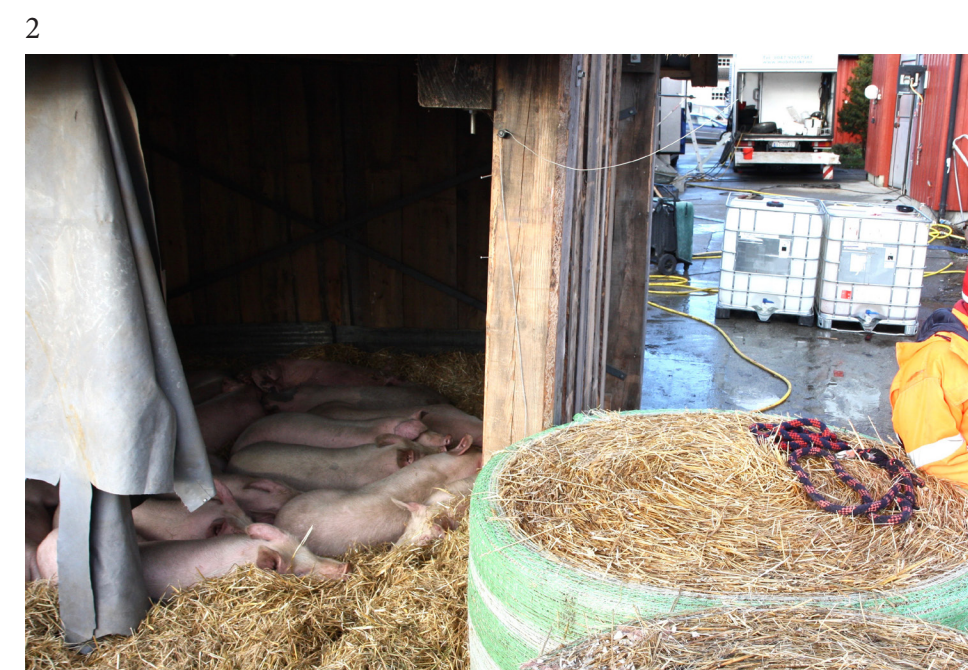
– Effekten er sikker, men ikke uten ubehag, konstaterer hun.

Lykkelige griser

På Nedre Skinnes gård i Krødsherad har de valgt å gjøre ting på en annen måte. Der har de utegriser, som får lov til å løpe rundt, grave i rotter og spise bringebærkratt. Grisene blir kalt «Happy Pigs», nettopp fordi de er så glade.

– Når grisene går ute får de brukt muskulaturen og blir kvitt stresset når de får grave og gjøre det de liker, i stedet for å stå i binger. Smaken blir også helt annerledes, og det handler i stor grad om det uromomentet som kan oppstå før dyret dør, sier grisebonde Kristoffer Svalastog (34).

Svalastog har bakgrunn som jeger og legger derfor fort merke til når dyr er stressa. Han forteller at de på Nedre Skinnes gård etterstreber å produsere kjøtt som er helt fritt for stress, fordi de er opptatt av dyrevelferd og vil ha et produkt med best mulig kvalitet. Bonden sier at dersom grisene blir blandet med andre dyr på transporten til slakteriet, kan det bli mye stress, slåssing, skrubbsår og adrenalin. Dette er noe han ønsker at dyr ikke skal

måtte oppleve, og fant derfor en optimal løsning med et mobilt slakteri.

Mobilslakt AS er et slakteri på hjul, som ble stiftet av veterinær Torill Malmstrøm i 2005. I stedet for å kjøre dyra til slakteriet, kjører hun slakteriet til dyra. Da får de være hjemme på gården – der de føler seg trygge, helt til siste stund.

– Mobilslakt er helt topp! De gjør akkurat det vi etterspør, og har flinke ansatte med god kompetanse. Jeg synes det er veldig bra at de har fokus på dyrevelferd, sier Svalastog.

Slakteri på hjul

Torill Malmstrøm (67) er den første som satte i gang et mobilt slakteri for husdyr i Norge. Vi besøker henne hjemme i Vestby.

Oppe på kontoret, med hyller stappfulle av permer om bedriften hun brenner så inderlig for, viser Malmstrøm fram bilder fra da Mobilslakt AS fortsatt var operativt. Bildene er fra en av slaktingene Mobilslakt hadde hos grisebonde Svalastog på Nedre Skinnes gård: Inne i et spesialbygd, lite trehus ligger det griser som slapper av i halmen. En etter en lokkes grisene forsiktig med kraftfôr gjennom en smal gang. Grisen nøffer etter maten. Vel ute må slakteren være kjapp med den elektriske tangen – bedøvelsen grisen får for å bli bevisstløs. Målet, sier Malmstrøm, er at grisen ikke skal lage en lyd. Ingen grisehyl. Om den skriker, er den redd, mener hun.

Malmstrøm forteller at de som skal omgås levende dyr og utføre bedøvelse, må ha et dyrevelferds- og bedøvelseskurs fra Animalia, i tillegg til dokumentert praksis som godkjennes av Mattilsynet.

– Så lenge vi var aktive, hadde vi ingen problemer med denne metoden, sier hun.

Forsøkte å selge til Nortura

På det meste hadde Mobilslakt AS litt over 30 slaktedager i året. Det var nok med tre ansatte da de slaktet gris. Nå er Malmstrøm pensjonist, letende etter noen som kan ta over det hun håpet skulle bli revolusjonerende

«Vi lever i et så opplyst land, men at vi ikke skal kunne betale for dyrevelferd og kjøttkvalitet, det er ganske flaut, altså.»

TORILL MALMSTRØM, EIER OG GRUNNLEGGER AV MOBILSLAKT AS

slakting: Å ta slakteriet til gårdene, så dyrene skulle slippe stresset med å bli transportert lange veier, til ukjent sted, med ukjente dyr, for å slaktes.

De hadde som mål å prøve å få til et samarbeid med de store slakteriene. Og de prøvde. Nortura fikk tilbud om å kjøpe Mobilslakt.

– Vi var på møte, hadde advokat med oss, og var veldig optimistiske da vi kom derfra. Men så tok de fram kalkulatoren og fant ut at dette ble altfor dyrt. Man behøver ikke putte de tallene inn i en kalkulator, for det sier seg selv: Når vi har hatt 30 slaktedager i året, er det ikke økonomisk bærekraftig. Men vi har vist at det går an å gjøre det sånn.

Vi har ikke fått innsyn i e-postene mellom Mobilslakt og Nortura.

En av grunnene til at de ønsket å selge til Nortura, var at Nortura som markedsledende innen slakting hadde hatt kapasitet og nok eksisterende kunder til å kunne tjene penger på bedriften. For å drive økonomisk burde Mobilslakt slaktet halvannet tonn om dagen, mener Malmstrøm. De dagene de slaktet, gjorde de stort sett det. Men et av problemene var store kostnader med forflytning av slakteriet med kjøledel og trekkvogn, i tillegg til få produksjonsdager. For å gå i null måtte de hatt rundt 100 slaktedager i året med de utgiftene som var på det tidspunktet.

– Jeg gir meg ikke. Så lenge jeg lever kommer jeg til å kjempe for dette her. Men man blir så skuffet over at ikke flere bryr seg. Vi lever i et så opplyst land, men at vi ikke skal kunne betale for dyrevelferd og kjøttkvalitet, det er ganske flaut, altså, sier Malmstrøm.

Vil gjøre ting på sin måte

Da Mobilslakt ble nødt til å stoppe tjenestene i 2015, så ikke Kristoffer Svalastog noe annet alternativ enn å sende sine «Happy Pigs» til et av de store slakteriene. Å bygge sitt eget slakteri og å få alle nødvendige tillatelser til å slakte på egen gård, krever mye tid, penger og papirarbeid. Svalastog var en av de trofaste kundene til Mobilslakt AS, og uten dem, måtte han i to år sende av gårde grisene sine med slaktebilen, høre dem skrike når de ble lastet på, og vite at de ville skrike når de ble lastet av.

– Det var ikke noe gøy, vi ble jo litt lei oss da Mobilslakt la ned. Jeg visste hva jeg fikk med de store slakteriene kontra det jeg hadde fått før, sier Svalastog.

Han presiserer at han ikke klandrer de større slakteriene, for han mener at de kun gjør det forbrukerne ber dem om.

– De store slakteriene er profesjonelle og vet hva de driver med, men det er fysisk umulig å ha god dyrevelferd der, fordi det er lagt opp til at det skal bli billigst mulig kjøtt. Slakteriene må være dyktige i prismaarkedet siden konsumentene krever at alt kjøtt skal være billigst mulig. Men folk vet ikke alltid hva billigst betyr. Hadde de visst mer og forstått at kjøtt ikke er kjøtt, hadde nok ting vært annerledes. Vi trenger en endring i befolkningen på det; mer fokus på både dyrevelferd og kjøttkvalitet, ikke bare pris, mener Svalastog.

Etter to år med en trist slutt på livet til de ellers glade grisene, fant Svalastog ut at det fantes en annen mulighet likevel.

– De store slakteriene gjør ting på sin måte, men det er ikke min måte, og jeg vil gjøre ting på min måte. Derfor bygger vi nå et eget slakteri så vi kan begynne å slakte på gården igjen, forteller grisebonden.

Det nye slakteriet er fremdeles under oppbygging, men vil stå klart til høsten. Der vil grisene bli slaktet med elektrisk tang, og dyrevelferden vil fortsatt være i fokus. Svalastog forteller at han har sett flere og flere begynne med utegris etter at han selv gjorde det i 2011.

– Jeg håper vi kan inspirere enda flere, og ikke minst at konsumentene blir mer bevisste på hva de spiser, avslutter han.

GÅRDSSLAKTERI: Tidligere leide grisebonde Kristoffer Svalastog Mobilslakt AS inn for å ta seg av slaktingen. Eier av Mobilslakt gikk av med pensjon, og finner ingen til å ta over. Nå lager grisebonden eget slakteri på gården.

DETTE SIER DYREVERNLOVEN:

§ 4. Generelt: Ved hold av svin skal det tas hensyn til dyras atferdsmessige og fysiologiske behov, og **dyra skal beskyttes mot fare for unødig stress, smerte og lidelse.** Avl skal fremme god funksjon og helse hos dyra.